

УДК 330.322.01

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-1-154

**І.С. Крамаренко, канд. екон. наук, доцент,
декан факультету права та соціально-освітніх технологій**

ORCID: 0000-0002-0417-0918

irinamk86@gmail.com

**Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
Університету «Україна»**

РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

У статті розкрито стан та концептуальні підходи розвитку регіональної структури інвестиційного потенціалу. Проаналізовано стан регіональної структури інвестиційного потенціалу. Здійснено аналіз впливу прямих іноземних інвестицій на валовий регіональний продукт. Обґрунтовано методичний підхід, за яким рівень використання інвестиційного потенціалу визначається як частка капітальних та іноземних інвестицій у структурі валового регіонального продукту порівняно з такою часткою на національному рівні.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційний потенціал, регіональна економіка, іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, валовий регіональний продукт*

Постановка проблеми. Економічний потенціал виступає одним з визначальних джерел економічного зростання економіки країни, її регіонів та галузей. Водночас, як доречно зауважує Розмислов О.М., «в умовах сучасної нестабільної ситуації в Україні потреба в нових інвестиціях обумовлена необхідністю вирішення як поточних, повсякденних завдань, пов'язаних з необхідністю підтримувати економічний розвиток за схемою розширеного відтворення в рамках заданої економічної моделі, так і завдань надзвичайного характеру, що виникають через невідворотну необхідність ліквідації загрози виникнення гострої кризи, пов'язаної з дестабілізацією економічної обстановки в регіонах»[1, с. 80].

Додатковими проблемами є необхідність структурної перебудови й диверсифікації економіки у регіонах, де провідні системо утворюючі галузі не здатні ефективно адаптуватися до нових умов, викликаних процесами

глобалізації, розвитку НТП та геополітичними реаліями нашої держави. З огляду на це, виникає потреба щодо визначення інвестиційного потенціалу у розрізі регіонів та видів економічної діяльності, проведення відповідної оцінки та ранжування, що дозволить визначити і збалансувати потенційні потреби й резерви економічного зростання на мезорівні.

Доцільно також зазначити, що рівень інвестиційного забезпечення розвитку галузей та видів економічної діяльності на мезорівні посилюється (послаблюється) впливом інвестиційного потенціалу регіону, в якому розміщені суб'єкти господарювання певної галузі. У зв'язку з цим, важливим завданням є створення умов підсилюючої дії для розвитку пріоритетних сфер економічної діяльності у регіонах, що матиме певний мультиплікативний ефект для розвитку економіки регіонів та країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження регіональної структури інвестиційного потенціалу зробили такі іноземні та вітчизняні дослідники: Бланк І., Будкін В., Бочаров В., Вознюк Г., Гальчинський А., Гітмані Л., Джонк М., Іванов С., Іртищева І., Захарін С., Завгородній А., Кармов Р., Поручник А., Пересада А., Рєвазовим В., Рябуха М., Стеченко Д., Стегней М., Стройко Т., Смовженко Т., Сержанов В., Тумусов Ф., Титаренко Н., Фолом'євим А., Філіпенко А., Федоренко В. Шарп У., та інші. Не дивлячись на велике коло дослідників, дослідження сучасного стану та перспектив регіональної структури інвестиційного потенціалу до сьогодні залишається невирішеним питанням.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є аналіз сучасного стану та концептуальних перспектив розвитку регіональної структури інвестиційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Аналіз іноземного інвестування в економіку регіонів засвідчив на рівень диспропорцій, при якому 59,8% прямих іноземних інвестицій спрямовуються в економіку м. Києва, при практичній відсутності іноземного капіталу в окремих областях, серед яких: Тернопільська (0,1%), Чернівецька (0,2%), Кіровоградська (0,2%), Рівненська (0,4%) тощо.

До пріоритетних з точки зору іноземних інвесторів регіонів відносяться: Дніпропетровська (9,3%), Київська (4%), Одеська (3,5%) та Львівська (3%) області. При цьому, за період 2010-2017 років окремі регіони втратили понад 25% іноземних інвестицій внаслідок погіршення інвестиційного клімату в країні та певних регіональних чинників: скорочення внутрішніх ринків, погіршення стану інфраструктури, зменшення робочої сили, адміністративних та корупційних бар'єрів.

Доцільно враховувати, що у кожному регіоні створилася своя специфічна ситуація, що створює певні позитивні чи негативні умови для потенційних іноземних інвесторів. Обсяги приросту іноземних інвестицій у розрізі регіонів України наведено на рис. 1.

Найбільших втрат у сфері іноземного інвестування зазнала Донецька, Дніпропетровська та Харківська області, портфель зовнішніх інвестицій яких скоротився на понад 60%. Суттєве скорочення іноземних інвестицій торкнулося також: Рівненської (-42%), Вінницької (-25%), Луганської (-24), Сумської (-22%), Тернопільської (-27%), Хмельницької (-28%) та Закарпатської (-12%) областей.

В той же час, в Чернігівській, Полтавській, Черкаській, Івано-Франківській, Одеській та Миколаївській областях бачимо доволі значний приріст прямих інвестицій. Зокрема, у Чернігівській області приріст іноземних інвестицій склав понад 172%, а в Полтавській – понад 122,9%. Проте такий ефект досягнуто насамперед завдяки порівняно незначних номінальних обсягів інвестицій, що подвоїлися протягом аналізованого періоду.

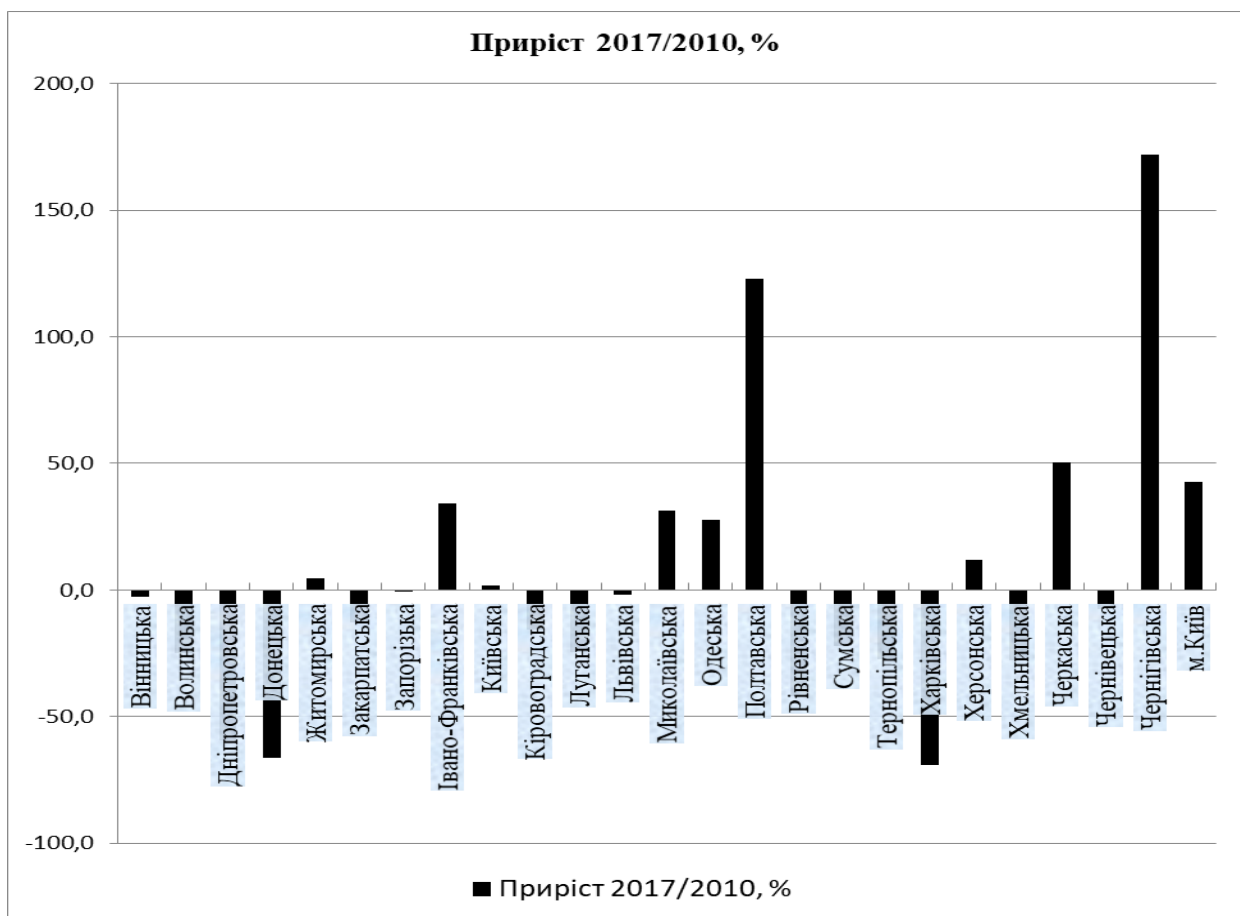

Рис. 1. Приріст обсягів іноземних інвестицій у регіонах за період 2010-2017 рр.

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Результати проведеного аналізу показали значну нерівномірність інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України, що визначається передусім різним рівнем економічного потенціалу територій, розвитку продуктивних сил, розміщенням (віддаленістю від центру, та зони АТО) тощо. Крім того, регіони різняться за обсягами ВРП, площею території, чисельністю трудових ресурсів. У зв'язку з цим, найбільш коректним для порівняння ефективності реалізації інвестиційного потенціалу регіонів з точки зору масштабів залучення інвестицій є використання відносних показників.

Оскільки, інвестиції виступають однією з рушійних сил економіки, узагальнюючим показником якої є валовий регіональний продукт (ВРП), для проведення порівняльної оцінки нами використано відносний показник, що визначає частку інвестицій у ВРП регіону. Такий показник, на нашу думку, найбільш узагальнено ілюструє рівень інвестиційної активності та характер розвитку економіки (інтенсивний, помірний, екстенсивний). Окрім того, експерти зазначають, що при частці інвестицій у ВВП на рівні 20-25 % можна забезпечити середньорічні темпи економічного зростання в розмірі 2,5-3%, як це відбувається в розвинених країнах, для яких характерна саме така норма інвестицій [4].

Підтвердженням даної гіпотези на рівні регіонів може слугувати також емпіричне дослідження, проведене Макогоном З.Я. з використанням тесту Грейнджера який довів, що для значної частини регіонів України «кожен додатковий долар, залучений у економіку області сприяє зростанню ВРП на 0,2 долари, крім того, є стимулюючим фактором для збільшення експорту товарів. Ймовірність впливу при цьому складала 90%, а часовий лаг 1-2 роки» [5, С. 21-22].

Таким чином, рівень інвестиційного забезпечення регіону визначатиметься як частка інвестицій у ВРП порівняно з часткою інвестицій у ВВП за формулою:

$$I_{\text{p}} = \frac{(I_{\text{p}}/\text{ВРП}) \times 100}{(I_{\text{в}}/\text{ВВП}) \times 100} \quad (1)$$

де, I_{p} - рівень інвестиційного забезпечення розвитку регіону;

I_{p} – інвестицій, спрямовані в економіку регіону за досліджуваний період;

$I_{\text{в}}$ - валові інвестиції, спрямовані в економіку країни за досліджуваний період;

ВРП, ВВП – валовий внутрішній та валовий регіональний продукт відповідно.

При цьому, необхідно брати до уваги не тільки капітальні інвестиції, а також іноземні. Тому, валові інвестиції у розвиток економіки регіону слід розглядати як суму капітальних та іноземних інвестицій. Відповідно, інтегральний показник інвестиційного забезпечення розвитку економіки запропоновано визначати як суму зважених порівняльних оцінок частки капітальних та іноземних інвестицій у валовому регіональному продукті за формулою:

$$III_p = 0,5 \left(\frac{(\frac{KI_p}{ВРП}) \times 100}{(\frac{KI_v}{ВВП}) \times 100} \right) + 0,5 \left(\frac{(\frac{II_p}{ВРП}) \times 100}{(\frac{II_v}{ВВП}) \times 100} \right) \quad (2)$$

де, III_p інтегральний показник інвестиційного забезпечення розвитку регіону;

KI- капітальні інвестиції, млн. грн.;

II- іноземні інвестиції, млн. грн.

Отриманий інтегральний показник визначатиме ступінь інвестиційної активності у регіоні та вплив інвестиційного потенціалу та розвиток економіки. Підвищення показника в динаміці свідчить про зростання інвестиційного потенціалу регіону, а зниження дає підстави прогнозувати стагнацію та розвиток кризових явищ.

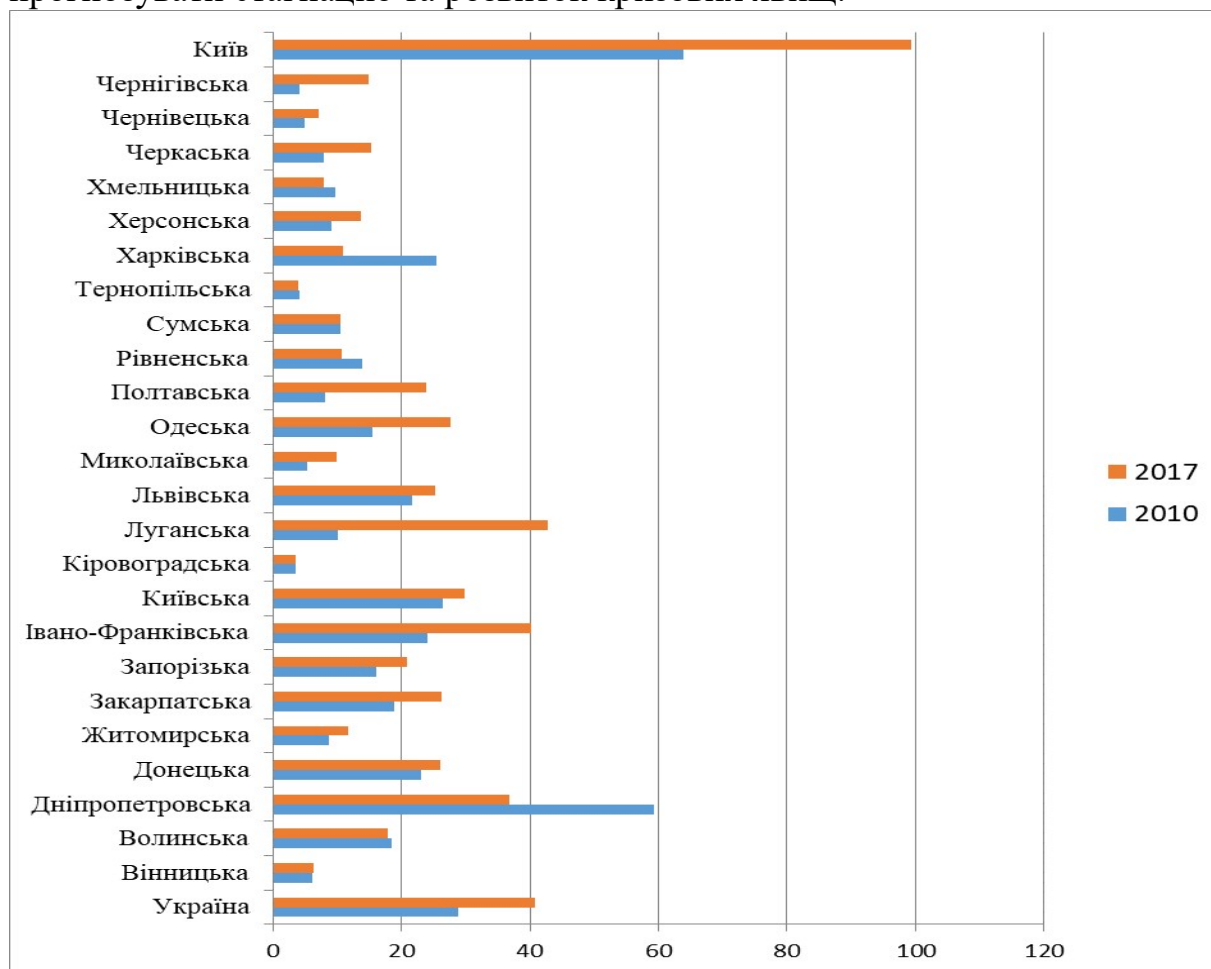

Рис. 2. Питома вага іноземних інвестицій у ВВП регіонів України, %

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Окрім того, показник може приймати значення, що дає можливість для кластеризації регіонів за типом економічного зростання

$III_p \geq 1$ –Випереджаюче економічне зростання на основі інвестицій;

$1 \geq III_p \geq 0,7$ – Помірне інвестиційне забезпечення, недостатній рівень використання інвестиційного потенціалу;

$0,7 \geq III_p$ –Екстенсивний розвиток, низький рівень інвестиційного використання інвестиційного потенціалу.

У розрізі регіонів України найвища питома вага капітальних інвестицій у ВРП 2017 року характерна для м. Київ (22%) та Київської області (25%) а також Львівської (20%), Тернопільської (22%), Хмельницької (19%), Волинської (19%) та Херсонської (19%) областей. Значних диспропорцій щодо вкладу капітальних інвестицій у розвиток регіонів не спостерігається. Найнижчий відсоток інвестицій у ВРП (13%) спостерігається у ряді регіонів, серед яких Черкаська, Харківська, Луганська та Донецька області. В динаміці 2010-2017 років питома вага капітальних інвестицій у валовому регіональному продукті областей змінювалася у межах (-5;+6)%. Отже, можна зробити висновок, що інвестиційна політика у регіонах України значним чином не змінювалася.

В цілому, розподіл питомої ваги іноземних інвестицій та їх динаміка співпадає з показниками частки регіонів у валових іноземних інвестиціях, що було проаналізовано вище. Завдяки зниженню курсу національної валюти значення іноземних інвестицій для розвитку економіки регіонів зростає. На рис. 2. відображено динаміку питомої ваги іноземних інвестицій у формуванні ВРП регіонів України у 2010 та 2017 роках.

Розраховано стандартизовані показники інвестиційного забезпечення регіонального розвитку на основі капітального та іноземного інвестування у розрізі регіонів України. Результати розрахунків наведено у таблиці 1. диференціацію щодо вкладу капітальних та іноземних інвестицій у розвиток регіонів порівняно з загальнонаціональним рівнем. Так, до регіонів, основною рушійною силою яких є насамперед капітальні інвестиції, що фінансуються переважно коштом самих підприємств можна віднести більшу половину регіонів України. У той же час, іноземні інвестиції здійснюють найвідчутніший вплив на економіку м. Київ, Луганської та Івано-Франківської областей, де частка іноземних інвестицій у ВРП перевищує середній рівень іноземного інвестування в економіку. При цьому, не зважаючи на зростання ролі іноземних інвестицій у формуванні ВРП регіонів України в 2017 р. порівняно з 2010 у більшості

областей їх рівень такого впливу знизився внаслідок скорочення іноземного інвестування.

1. Стандартизовані показники інвестиційного забезпечення регіонального розвитку

Регіони України	Капітальні інвестиції (КІ)		Приріст 2017/2010	Іноземні інвестиції (ІІ)		Приріст 2017/2010
	2010	2017		2010	2017	
Вінницька	0,86	1,01	0,15	0,22	0,16	-0,06
Волинська	0,70	1,23	0,53	0,64	0,44	-0,20
Дніпропетровська	0,79	1,10	0,31	2,06	0,90	-1,16
Донецька	0,67	0,88	0,21	0,80	0,64	-0,16
Житомирська	0,61	1,01	0,40	0,31	0,29	-0,02
Закарпатська	0,83	1,13	0,30	0,66	0,64	-0,02
Запорізька	1,07	0,94	-0,13	0,56	0,51	-0,05
Івано-Франківська	1,23	1,15	-0,08	0,84	0,99	0,15
Київська	1,44	1,64	0,20	0,92	0,73	-0,19
Кіровоградська	0,77	1,08	0,31	0,12	0,09	-0,04
Луганська	0,71	0,79	0,08	0,35	1,05	0,70
Львівська	1,21	1,33	0,12	0,76	0,62	-0,13
Миколаївська	1,05	1,27	0,21	0,19	0,24	0,06
Одеська	1,03	1,13	0,09	0,54	0,68	0,14
Полтавська	0,81	0,92	0,11	0,28	0,59	0,30
Рівненська	0,70	1,00	0,30	0,48	0,26	-0,22
Сумська	0,68	0,93	0,25	0,37	0,26	-0,11
Тернопільська	0,96	1,43	0,47	0,15	0,10	-0,05
Харківська	0,71	0,81	0,10	0,89	0,27	-0,62
Херсонська	0,69	1,22	0,53	0,32	0,34	0,02
Хмельницька	0,93	1,27	0,34	0,34	0,19	-0,14
Черкаська	0,73	0,90	0,18	0,28	0,37	0,10
Чернівецька	0,99	0,91	-0,09	0,17	0,17	0,00
Чернігівська	0,64	0,82	1,10	0,15	0,36	0,22
м.Київ	1,56	1,27	1,46	2,23	2,43	0,21

Джерело: Розраховано автором

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок про певну Найбільш суттєвим є зниження порівняльного коефіцієнту інвестиційного забезпечення у Дніпропетровській, Харківській, Київській та Донецькій областях.

На основі даних табл. 1 та з використанням формули 1, здійснено розрахунок інтегрального показника інвестиційного забезпечення розвитку регіонів у 2017 р., за яким їх умовно поділено на кластери (табл. 2).

2. Групування регіонів України за рівнем інвестиційного забезпечення економічного розвитку у 2017 р.

Рівень інвестиційного забезпечення економічного розвитку	Умова віднесення до кластеру	Регіони
1	2	3
Випереджаюче зростання на основі інвестицій, високий рівень використання інвестиційного потенціалу.	$IP_p \geq 1$	м. Київ Київська область; Івано-Франківська область; Львівська область; Дніпропетровська область
Середній рівень інвестиційного забезпечення економічного розвитку та використання інвестиційного потенціалу	$1 \geq IP_p \geq 0,7$	Одеська область; Луганська область; Закарпатська область; Волинська область; Херсонська область; Тернопільська область; Донецька область; Миколаївська область; Полтавська область; Хмельницька область; Чернігівська область; Запорізька область
Екстенсивний розвиток, низький рівень інвестиційного використання інвестиційного потенціалу	$0,7 \geq IP_p$	Житомирська область; Черкаська область; Рівненська область; Сумська область; Кіровоградська область; Чернівецька область; Харківська область; Вінницька область

Джерело: розраховано автором

За результатами проведеного дослідження, ряд областей, що займають позиції аутсайдера стосовно обсягів залучення інвестицій, потрапили у кластер з високим та середнім впливом інвестицій на економічне зростання. Це можна пояснити роллю інвестицій у формуванні ВВП, тобто саме інвестиції, а не накопичений потенціал виступають каталізатором розвитку регіону. Опосередковано це свідчить про відносно високий рівень використання інвестиційного потенціалу.

Недоліком пропонованої методики є те, що вона не дає можливості оцінити ступінь впливу інвестиційного забезпечення на приріст ВРП, модернізаційні процеси в регіоні та реальний рівень інвестиційного потенціалу. Відповіді на ці питання потребують додаткових досліджень

інвестиційного потенціалу, зокрема його фінансової складової та інвестиційного клімату як на рівні економіки, так і в кожному окремому регіоні. Слід зазначити, що у відповідності з методикою, яка використовувалася для кластеризації, базою для порівняння слугував загально національний рівень інвестиційного потенціалу у 2017 році. Тобто, згідно прийнятої гіпотези, інвестиційна діяльність у всіх регіонах здійснювалася в однакових макроекономічних умовах: стан законодавства в інвестиційній та фіскальній сфері, інституційне забезпечення, державна інвестиційна політика, вплив глобальних та геополітичних чинників. Безумовно, створення сприятливих умов для формування інвестиційного потенціалу, його накопичення та стимулювання пріоритетних напрямків використання має позитивно позначитися на ступені інвестиційного забезпечення економіки кожного регіону. Водночас, результати дослідження дають підстави для визначення пріоритетів інвестиційного розвитку та розроблення стратегічних заходів із використанням всіх можливих інструментів регіонального впливу та мобілізації конкурентних переваг регіонів для активізації інвестиційних процесів. Формування інвестиційного потенціалу України та її регіонів потребує насамперед розроблення комплексної, збалансованої та економічно обґрунтованої інвестиційно-інноваційної стратегії, що пов'язує національну, галузеву та регіональну сфери у єдину модель сталого розвитку на інноваційних засадах.

Висновки. Доведено, що до пріоритетних, з точки зору іноземних інвесторів, регіонів відносяться: Дніпропетровська (9,3%), Київська (4%), Одеська (3,5%) та Львівська (3%) області. При цьому, за період 2010-2017 років окремі регіони втратили понад 25% іноземних інвестицій внаслідок погіршення інвестиційного клімату в країні та певних регіональних чинників: скорочення внутрішніх ринків, погіршення стану інфраструктури, зменшення робочої сили, адміністративних та корупційних бар'єрів. Доцільно враховувати, що у кожному регіоні створилася своя специфічна ситуація, що створює певні позитивні чи негативні умови для потенційних іноземних інвесторів. Обґрунтовано методичний підхід, за яким рівень використання інвестиційного потенціалу визначається як частка капітальних та іноземних інвестицій у структурі ВРП порівняно з такою часткою на національному рівні. Використання такого підходу дозволило діагностувати ступінь залучення інвестиційних ресурсів у розвиток економіки регіонів, визначити їх відносний рівень інвестиційного потенціалу, що може бути використано для формування регіональної інвестиційної політики. Найвищий рівень

інвестиційного потенціалу, згідно даної методики виявлено в ряді регіонів, серед яких: м. Київ та Київська область. Львівська. Дніпропетровська та Івано-Франківська область.

Бібліографічний список.

1. Розмислов О.М. Сучасна інтерпретація механізму інвестиційної політики в регіонах в умовах економічної кризи. *Економічний вісник Донбасу*. 2014. №2 (36).С. 80-84
2. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Інвестиційна привабливість економіки: міжрегіональні асиметрії. *Регіональна економіка*. 2014. №2 (72).С.84-95
4. Скоробогатова Н.Є., Потапова В.П. Роль інвестицій у формуванні економічного зростання України. URL:: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24600/1/2018-12_1-05.pdf
5. Макогін З.Я. Вплив ПІІ на економічне зростання регіонів України. *Економіка та держава*. 2014. № 5. С. 20-24
6. Крамаренко І.С., Войт Д.С., Кравець Л.О. Ефективність використання інвестиційного потенціалу національної економіки у контексті впливу на економічне зростання. *Вісник ХНАУ*. 2019. №1. С.403-413.
7. Рябуха М.С. Вплив інвестиційної діяльності на поліпшення інноваційного клімату в сільському господарстві / М.С. Рябуха // Вісник ХНАУ. № 5 / Харк. нац. аграр. ун-т. -Харків. - 2009. С.258-267.
8. Крамаренко І.С., Іртищев О.С., Кльоц Ю.Ю., Кравець Л.О. Аналіз структурних трансформацій інвестиційного потенціалу: функціональний аспект. *Вісник ХНАУ*. 2019. №2. С.458-468
9. Пономарьова М.С. Особливості розвитку підприємництва в Україні / М.С. Пономарьова // Підвищення конкурентоспроможності виробничого потенціалу сільського господарства в умовах сталого розвитку: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції 4-5 квітня 2012 р. - Харків: ХНАУ, 2012. С 199 - 201. - 328 с.
10. Іртищева І.О., Стегней М.І., Іщенко О.А., Бурцев О.В. Роль інфраструктурного забезпечення у формуванні регіональної промислової політики // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”- 2018 - № 3. - С. 153.

Крамаренко І.С. Региональная структура инвестиционного потенциала: современное состояние и концептуальные подходы. В

статье раскрыто состояние и концептуальные перспективы развития региональной структуры инвестиционного потенциала. Проанализировано состояние региональной структуры инвестиционного потенциала. Осуществлен анализ влияния прямых иностранных инвестиций на валовой региональный продукт. Обоснован методический подход, согласно которому уровень использования инвестиционного потенциала определяется как доля капитальных и иностранных инвестиций в структуре валового регионального продукта по сравнению со долей на национальном уровне.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный потенциал, региональная экономики, иностранные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, валовой региональный продукт

Kramarenko I.S. Regional Investment Potential Structure: the Current Situation and Conceptual Approaches. The article describes the state and conceptual prospects of development of the regional structure of investment potential. The state of the regional structure of investment potential is analyzed. The impact of foreign direct investment on a gross regional product is analyzed. It is proved that the priority, from foreign investors, regions are: Dnipropetrovsk (9.3%), Kyiv (4%), Odesa (3.5%) and Lviv (3%) regions. However, in the period 2010-2017, some regions lost more than 25% of foreign investment as a result of the deteriorating investment climate in the country and certain regional factors: reduction of domestic markets, deterioration of infrastructure, reduction of labour, administrative and corruption barriers. The methodological approach is based on which the level of investment potential utilization is defined as the share of capital and foreign investments in the GRP structure compared to that share at the national level. Using this approach has made it possible to diagnose the degree of attraction of investment resources in the development of the economy of the regions, to determine their relative level of investment potential, which can be used to formulate regional investment policy. According to this methodology, the highest level of investment potential was found in some regions, including Kyiv and Kyiv region, Lviv, Dnipropetrovsk and Ivano-Frankivsk region.

Keywords: investments, investment potential, regional economies, foreign investments, foreign direct investment, gross regional product.

Стаття надійшла до редакції: 02.10.2019 р.